

Роз'яснення щодо права на належні, безпечні та здорові умови праці

Конституцією України закріплено, що кожен громадянин має право на належні, безпечні та здорові умови праці. Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах заборонене (ст. 43). Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування (ст. 49).

Кодексом законів про працю України підтвержене право на здорові та безпечні умови праці. У статті 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я (Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ) зафіксовано право на охорону здоров'я, що передбачає, серед іншого, право на безпечні й здорові умови праці.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності (ст. 1 Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ).

Увага!

За офіційними даними Фонду соціального страхування, у 2020 році було складено 6646 актів Н-1/П (Акт, який складається за результатами розслідування якщо нещасний випадок пов'язаний із виробництвом), з них 393 акти внаслідок яких настала смерть працівників (що складає 5,9% від загальної кількості виявлених фактів).

Серед основних причин настання нещасних випадків виступають:

- невиконання вимог інструкцій з охорони праці 1680 випадків (25,3%); невиконання посадових обов'язків – 288 (4,4%);
- порушення вимог безпеки під час експлуатації транспорту загального користування (автомобільного, водного, залізничного, повітряного) – 286 (4,3%);
- невикористання засобів індивідуального захисту за їх наявності – 196 (2,9%);
- порушення технологічного процесу – 137 (2,1%);
- особиста необережність потерпілого (у разі відсутності технічних і організаційних причин, впливу шкідливих або небезпечних виробничих факторів, порушень вимог законодавчих і нормативно-правових актів та інструкцій тощо) – 500 (7,5%);
- травмування (смерть) внаслідок протиправних дій інших осіб – 218 (3,3%);
- незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будівель, споруд, інженерних комунікацій, території – 120 (1,8%);
- невідповідність засобів колективного та індивідуального захисту встановленим вимогам та їх недостатність – 115 (1,7%).

Шляхи гармонізації законодавства

Одним із суттєвих факторів, який впливає на високий рівень нещасних випадків на виробництві виступає законодавство, яке в Україні не відповідає реаліям сьогодення.

Разом з тим, згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Україна докладає зусиль для узгодження свого національного законодавства з європейськими та міжнародними трудовими нормами й передовою практикою в питаннях безпеки та здоров'я праці. Система організації безпеки та гігієни праці в Україні повинна бути побудована на принципах ризикоорієнтованого підходу для забезпечення впровадження стандартів Європейського Союзу.

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини опрацьовано проект Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі», розроблений Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Законопроектом не передбачено право працівників, які працюють у важких і шкідливих умовах праці, на пільги та компенсації, передбачені чинним Законом України «Про охорону праці» (скорочення тривалості робочого часу, додаткова оплачувана відпустка, достроковий вихід на пенсію за віком, оплата праці у підвищеному розмірі, що є прямим порушенням частини третьої статті 22 Конституції України, якою встановлено, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод).

Окремі положення законопроекту можуть призвести до порушення частині 5 статті 43 Конституції України, яка закріплює заборону використання праці жінок на небезпечних для їхнього здоров'я роботах; частині 4 статті 43 Конституції України, яка гарантує кожному належні, безпечні і здорові умови праці; статті 56 Конституції України, яка гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності.

Впровадження міжнародних трудових норм з питань безпеки та здоров'я праці у національне законодавство забезпечить можливість ратифікації Україною конвенцій Міжнародної організації праці, якими передбачено більше прав і гарантій працівників порівняно з національним законодавством, в тому числі Конвенції про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці № 187, підписаної 15 червня 2006 року.